

Vreemde woorden in archieven

Laatst bijgewerkt op 9 juli 2019

Wie zich voor historisch onderzoek verdiept in archieven en de inventarissen daarvan (de lijst met wat er in het archief zit), komt onvermijdelijk vreemde termen tegen. Meestal zijn dat juridische termen en woorden of uitdrukkingen in het Latijn, die tegenwoordig niet of nauwelijks meer gebruikt worden. Om de archiefonderzoeker te helpen is door medewerkers van de Groninger Archieven een lijst samengesteld van de meest voorkomende vreemde woorden. De lijst is niet volledig of foutloos, maar kan dienen als een eerste naslagwerkje.

Let op: de Nederlandse taal kende nog lang geen standaard spelling. Woorden kunnen per keer net iets anders worden geschreven.

A, a(b)	van ... af; bij de lijdende vorm: door
A (dato)	van de dag af
A iudice ex officio supplicans	aan de rechter op grond van diens ambt verzoekende
Aanzweren	benoeming aanvaarden met eedsaflegging
Ab adverso	door of vanwege tegenpartij
Abandonneren	prijsgave, afstand doen
Ab instantia absolveren	van het ten laste gelegde vrijspreken
Ab intestado	(erfgenaam) bij gebrek aan testament
Abiit, mv. abierunt	is vertrokken (in lidmatenlijsten)
Absente	in afwezigheid van
Adolescens	jongeman
Absolutio pura	algehele vrijspraak
Absolutoir	vrijsprekend
Absoluut	ook: definitief
Absolveren	vrijspreken
Abstetrix	vroedvrouw
Abstineren	zich onthouden
Abusive	ten onrechte
Acatholicus, vr. -ca	niet katholiek
Accepit	heeft aangenomen
Accomoderen	voegen, schikken, bijleggen
Accoord	overeenkomst, in processen: overeenkomst tussen partijen ter beëindiging van het proces
Accorderen	overeenkomen, een overeenkomst sluiten; overeenstemmen.
Accusant	de procespartij die haar tegenpartij van contumacie (zie aldaar) beschuldigt

(ge)Accuseerde	de van contumacie beschuldigde; N.B. Is de beschuldiging toegewezen, dan wordt men gecontumaceerde
Accuseren	(van contumacie) beschuldigen
Acquiscere	tot rust komen
Acta	handelingen
Acta classica habita Bolwerdia	klassikale handelingen gehouden te Bolsward
Acta Consistorii	handelingen van de kerkeraad
Actie	recht tot instellen van een vordering, voortkomende uit eigendom of een ander zakelijk recht of uit een verbintenis
Actuarius	functionaris die een openbare veiling houdt
Actum	gedaan, het volbrachte, verslag
Actum ut supra	gedaan of boven aangegeven datum
Actus	gedaan
Ad	tot
Ad definitivam usque	tot aan het eindvonnis
Ad domum	aan huis (bij een gerechtelijke aanzegging of dagvaarding)
Ad finem litis	tot het eind van het proces
Adherenten	aanhangers, medestanders
Ad hoc	tot dit (doel)
Ad octo	tot over acht (dagen)
Ad pios usus	voor vrome doeleinden
Ad primam	op de eerstvolgende classisvergadering

Ad triduum	tot over drie dagen
Ad ulteriora procederen	verder gaan met de procesvoering
Ad vitam	voor het leven
Ad vota secunda	tot een tweede (trouw) belofte, -huwelijk
Adde	tel op, voeg toe
Additionaal	toegevoegd
Adhortatio	vermaning
Adiungere	toevoegen
Admissio	toelating
Admitteren	toegeven, toelaten
Admoveren	aanvoeren, aanbrengen, ten bewijze brengen
A(d)modum r(everendus) d(ominus)	zeereerwaarde heer
Adsistent	helper, in 't bijzonder politiedienaar
Adstrueren	met bewijzen staven, toelichten
Advertus	tegenoverstaande
Ae-	zie E-
Aegrotus	zieke
Aetas	leeftijd
Aetatis suae	op de leeftijd van (op portretten)

Affirmare	bekrachten
Afhandelsprotocol	stuk waarin wordt aangetekend op welke wijze voogdij over kinderen wordt beëindigd
Afkopen	schikken, afdoen buiten proces in strafzaken, omzetten van vaste (periodieke) verplichtingen in een bedrag ineens
Afkoopbrief	stuk waarbij de verdeling van het vermogen wordt geregeld bij beëindiging van de voogdij
Agonizans	in doodstijd verkerend
Agricola	landbouwer
Akker (land)	landmaat = marges (\pm /2 ha.)
Akte	(onderhandse, authentiek) geschrift, opgemaakt om als rechtsgeldig bewijs van het daarin vermelde te dienen; authentiek, wanneer zij is opgemaakt door een bevoegde autoriteit; onderhands, wanneer opgemaakt door een particulier persoon of de partijen onderling
Alias	anders gezegd
Aliëneren	vervreemden, ook: veraliëneren
Aling(e)	geheel, alle
Alimentum	steun, kosten van levensonderhoud
Alius	ander
Allegere	aanvoeren
Allegeren	voortbrengen, in rechte bijbrengen, aanhalen
Alligare	verbinden
Altare	altaar
Alterius	van een ander
Alumnus	beursstudent, voedsterling
Alumnus patriae	voedsterling des vaderlands, student, die op kosten van het gewest studeert
Ambire	met een verzoek rondgaan
Ambitus	naar een ambt dingend, kuipend
Ambo	beiden

Ambtman	door Burgemeesters en Raad van Groningen aangesteld om namens hen recht te spreken in het gericht van Selwerd en in het Klei-Oldambt, vanaf 1633 tevens richter van Sappemeer
Ancilia	dienstmeisje
Animadvertere	opmerken
Anna ac die ut supra	in het jaar en op de dag als boven aangeven
Anno currente	in het lopende jaar
A(nno) D(omini)	in het jaar des Heren
Annuatim	jaarlijks
Annus gratiae	gratiejaar voor weduwe en/of wezen van gestorven predikant

Annus praesens	tegenwoordig jaar
Annus, (abl.) a(nn)o	jaar N.B. De ablativus is een Latijnse naamval die o.a. na bepaalde voorzetsels en bij tijdsaanduidingen wordt gebruikt. Hij eindigt bij woorden op -a meest op lange -a (vaak gespeld -â), soms op -ate, bij woorden op -us op -o, soms op -u, bij woorden op -es op -e en bij andere op -e of -i, soms met verandering van de stem.
Ante	voor (van tijd op plaats)
Ante actae	voorgaande leven
Ante interlocutoriam (sententiam)	de fase van de procedure voor het tussenvonnis, waarbij aan beide partijen nader bewijs van hun stellingen wordt opgelegd. N.B. Door dit speciale tussenvonnis wordt de procesgang in tweeën verdeeld, waar men spreekt van het proces ante interlocutoriam en het proces post interlocutoriam
Ante meridiem	voor de middag
Ante-interlocutoir	de fase van de procedure voor het tussenvonnis, waarbij aan beide partijen bewijs van hun stellingen wordt opgelegd. N.B. Voor dit speciale tussenvonnis wordt de procesgang in tweeën verdeeld, waar men spreekt van het proces ante interlocutoriam en het proces post interlocutoriam
Antecessor	voorganger
Antichresis	rechten van bezitspand van onroerend goed, waarbij de schuldeiser in plaats van rente de vruchten krijgt; de schuldeiser krijgt het pand onder zich en geniet de vruchten van het onderpand in plaats van de rente (in de provincie Groningen werd dit "pacht" genoemd)
Anticipatie	het vooruitlopen op iets
Appèlboek	boek waarin de beroepszaken zijn aangetekend
Appellant	hij die in beroep gaat
Appelleren	in beroep gaan
Appoin(c)tement	beschikking op een verzoek, vaak in de kantlijn gesteld
Appoin(c)teren	beschikken, beslissen
(ge)Appraehendeerde	die in hechtenis is genomen
Appraehenderen	in hechtenis nemen
Appraehensie	in hechtenisneming
Apptobatio	goedkeuring
Approberen	goedkeuren
Apud	bij
Arbitrale correctie	straf waarvan de maat aan de rechter wordt overgelaten
Arbitrium	oordeel; in libero eius arbitrio, naar eigen vrije wil
Archiepiscopus	aartsbisschop
Armiger	schildknaap
Arrest	beslaglegging

Arrestant	degene die beslag laat leggen
Arresteerde	degene onder wie het beslag gelegd wordt
Articulen	punten waaruit de ingediende schriftelijke processtukken bestaan; vandaar ook benaming voor zulke puntsgewijs gestelde stukken
A(rtium) l(eberalium) m(agister)	meester in de vrije kunsten (ongeveer gelijk te stellen met drs. in de letteren en wijsbegeerte)
Assessor	bijzitter, lid van het grietenijgerecht
Attestatie	getuigenis, getuigenverklaring
Attesteren	getuigen
Aut(h)entiek	echt
Auscultare	luisteren
Authorisatie	machtiging
Authoriseren	machtigen, volmacht geven
Aut	of
Avi	grootouders
Avia	grootmoeder
Avunculus	oom van moederszijde
Avus	grootvader
Bannissement	verbanning
Baptisatus(ta)	gedoopt
Baptisum	doop
B(aptizatus), (vr.) -zata, (mv.) -zati, -zatae	gedoopt(e)
Baptizatus a ministro haeretico	gedoopt door een ketters dienaar
Barnder keersen utganck	openbare verkoop, waarbij geboden kan worden zolang een aangestoken kaars nog brandt
Belijen	belijden, bekennen, een verklaring afleggen
Beneficiaire beschrijving	aanvaarding van een nalatenschap onder het voorbehoud van boedelbeschrijving
Beneficie van discussie	voorrecht de vordering te mogen betwisten
Beneficiën	weldaden, voorrechten
Beneficium senatus consulti vullejani et authentici si qua mulier	vrouwelijke voorrechten bij rechtshandelingen. Vrouwen kunnen zich beroepen op handelingsonbekwaamheid
Beso(in)gneren	overleg plegen
Bestevader (-moeder)	grootvader (-moeder)
Biesjager	zie: Roderoede
Boelcedul	inventaris van de boedel, overgelegd door de beheerder
Boete	geldsom die aan de benadeelde partij betaald wordt (in tegenstelling tot breuke, die aan de rechter betaald wordt)
Borgtocht	overeenkomst, waarbij iemand zich borg stelt, waarborgsom
Botbrief	machtiging tot tenuitvoerlegging van vonnis

Breukcedul	staat van dijkplichtigen met vermelding van breuken en onkosten
Breuke	overtreding, boete (oorspronkelijk te betalen aan de rechter, ter onderscheiding van de boete, die aan de benadeelde partij wordt betaald)
Breukgericht	zitting van het gerecht waarin gedaagden tot het betalen van een breuke worden veroordeeld
Breukmeester	functionaris belast met het innen der breuken (Oldamt)
Bijlbrief	verklaring bij het voltooien van een schip door de scheepsbouwer aan de opdrachtgever, dat hij het schip gebouwd heeft, met schuldbrief waarin wordt aangetekend hoeveel jaarlijks aan kapitaal en interest wordt afgelost
Bij provisie	voorlopig
Bijzitter	bijstaand rechter of bestuurder, assessor
Billet	briefje (met namen van gedagvaarde getuigen)
Brab. stuiver	Brabantse stuiver, basis van het muntstelsel in de Nederlanden waarin alle grotere of kleinere munten uitgedrukt worden. Brabantse stuiver is de stuiver van de Bourgondische Nederlanden en was in de tijd van de Republiek de algemene stuiver ter waarde van 8 duiten
Bursarius	penningmeester
Caetaris paribus	wanneer overigens alles gelijkstaat
Calumnia	laster, kwellerij, chicane, zie: Juramentum
Cancelleren	te niet doen, ongeldig maken
Canonicus	kanunnik
Cardinalis	kardinaal
Car. gulden	Carolus gulden of Caroli gulden, gouden of zilveren munt van Karel V ter waarde van 20 stuiver, later gebruikt als rekeneenheid van 20 stuiver en ook wel kortweg gulden genoemd
Carpentarius	Timmerman
Cas	Geval
Casseren	teniet doen
Cas subject	het geval waar het geschil om is
Castigeren	kastijden, tuchtigen
C(asu) q(uo)	in het geval dat, respectievelijk
Casus	Geval
Catalogus	opsomming (zie voor de woorden die hierop kunnen volgen: nomina); lijst; ex ordine catalogi, volgens de (vacature) lijst
Categorice	Onvoorwaardelijk
Casus	(rechts)zaak, oorzaak, reden
Causa civilis	burgerlijke rechtszaak
Causa criminalis	strafzaak.

Caus debiti	reden van een (geld)schuld
Cautie	Waarborgsom
Cautie juratoir	eed om het vonnis te zullen nakomen (bij gebrek aan borg)
Cautie pro litium expensis	waarborg voor de kosten van processen
Caveren	wachten, verhoeden, borg blijven, borgstellen
Caveren de rato	zeker stellen voor iemand.
Cederen	overdragen, afstand doen, wijken
Celebratus	gehouden, gevierd
Censura morum	oordcel over de zeden
Cerdo	Schoenlapper
Circumdictie van instantie	vrijspraak van de eis, tot de gedaagde opnieuw in rechte wordt aangesproken
Citatie	Dagvaarding
Citeren	dagvaarden.

Civiele zaken	burgerlijke zaken; (burgerlijk in tegenstelling tot militair en crimineel), rechtsgedingen van het burgerlijk recht (i.t.t. strafrecht)
Civili modo	volgens burgerlijk recht
Civitas	Stad, staat, burgerij
Clausulen	bepalingen (van de rechtsgang).
Clauwboek	register van heerden waarlangs het redgerschap rondgaat
Clauwlijst	belastingregister van de landerijen
Cler(icus) jur(is)	Klerk van het gerecht
Coacte	Gedwongen
Coelebs	ongetrouwd(e)
Coetus	Samenkomst
Collatie	vergelijking (van een afschrift met het origineel).
Collatio	Vergelijking
Collatum concordat	Komt blijkens vergelijking overeen
Collaterale successie	vererving in de zijlijn
Collatie	benoeming van een (geestelijk) ambtsdrager
Collator	iemand die het recht van collatie uitoefent
Colligere	Verzamelen
Colonus	boer.
Comes	Graaf
Comminatio	Bedreiging
Commissaris	functionaris met een speciale opdracht, b.v. rechter (raadsheer) die de opdracht heeft gekregen om voor een der partijen diens bewijsstukken in ontvangst te nemen, getuigen te horen enz.
Commissie	aanstelling, opdracht
Commissie onder het zegel	opdracht aan een raadsheer om voor een der partijen na het interlocutoir op bewijs de bewijsprocedure te leiden

Commissie op een blijken	opdracht aan een deurwaarder om op de plaats waar zich een eigendomskwestie voordoet, de zaak te gaan zien en een voorlopige uitspraak te doen
Commissieprotocol	(strafproces) dat vermeldt wie tot gecommiteerden zijn benoemd
Commissierol	rol van zaken die bij commissie zijn afgedaan
Commissie van zegel	zie: Commissie onder het zegel
Committeren	aanstellen, een opdracht geven
Communiceren	Meedelen
Communis	gemeenschappelijk; communi suffragio, met algemene stem(men)
Comparant	degene die verschijnt
Comparare	Verschijnen
Compareren	Verschijnen
Compellere	Dwingen
Compensatis expensis	met compensatie van de gerechtskosten, die beide partijen van elkaar hebben geëist, maar die tegen elkaar wegvallen
Competere	samenvallen, toekomen
Compromissaris	scheidingsman, arbiter
Concept	ontwerp (voor een akte)
Concipere	In woorden samenvatten
Concludendo	een gevolgtrekking makende, besluitende
Concluderen	tot een slotsom komen, afsluiten

Conclusie	slotsom, waarin de eiser aan het eind van het libel zijn vordering, resp. de gedaagde aan het eind van zijn antwoord de afwijzing van eisers vordering voordraagt
Concordat	komt overeen (van een afschrift met het origineel)
Condemnatie	Veroordeling
Condemnatum	Veroordeling
Conditionaliter	op voorwaarden, voorwaardelijk
Condonare	Wegschenken
Confessie	belijdenis, verklaring van de verdachte, waarin hij reageert op de "articulen examinatoire" van de procureur-generaal, hetzij bekennd hetzij ontkennend
Confinatie	Hechtenis
(ge)Confineerde	degene die in hechtenis zit
Confineren	Opsluiten
Confirmati	gevormden (belijdenis)
Confirmatio	Bevestiging
Confirmatus, (vr.) -ta, (mv.) -ti, -tae	persoon die het vormsel heeft ontvangen
Confiteren	Bekennen
Confusio	Verwarring
Congregatus	bijeengebracht, bijeengekomen

Coniuges	de echtgenoten
Coniugis	van de echtgenoot
Coniunctus	Verbonden
Coniunx	de echtgen(o)t(e)
Conivere	de ogen sluiten; zonder conniventie, oogluikend toestaan
Conjunctie	(in het huwelijk) verbonden
Conjunctum	samen, gezamenlijk
Conju(n)x, (mv.) -juges	echtgenoot, -not
Conscientia	Geweten
Consenteren	Toestemmen
Consanguineus	Verwant
Consignatie	het bij het gerecht in bewaring geven van het geld waar het proces om gaat; synoniem: namptissement
Consigneren	In bewaring geven van geld aan het gerecht
Constat	het staat vast
Consteren	blijken, bekend zijn, in waarheid bestaan
Constitutie	(in)stelling, gesteldheid, staatsregeling, toezegging
Consultatiën	Overleg
Contenderen	Eisen
Contentatio	Tevredenstelling
Contentieuze zaken	twistgedingen tussen partijen, rechtsgeschillen op tegenspraak (in tegenstelling tot vrijwillige rechtspraak)
Continuatie	het aanhouden (van de volgende stap in de procesgang tot de volgende rechtsdag)
Continuatus	voorgezet, vervolgd
Contra	tegen(over)
Contradictie	tegenspraak, tegenstrijdigheid
Contrahunt, (verl.t.) -traxerunt (matrimonium)	gaan (een huwelijk) aan
Contra-reprobatio	bewijsvoering tegen het tegenbewijs (zie: Probatie)
Contra-rescriptie	zie: Request

Contrarie	In tegenspraak
Contrariëren	tegenwerken, in strijd zijn met
Contrarolle	dubbelregister, tegenboek
Contraventie	overtreding, of bekeuring daarvoor
(ge)Contumaceerde	degene tegen wie de beschuldiging van verstek is toegeweze
Contumacia, -macie	verstek N.B. Dit heeft bijbetekenis, dat degene die voor het Hof of een nedergerecht verstek laat gaan, daardoor blijk geeft van minachting voor de rechter (vgl. het Engelse begrip "conempt of court"); daarom wordt men hiervoor beboet.
Contumaciebreuk	boete opgelegd aan degene die verstek laat gaan, (minachting voor de rechter)

Contumax	Hardnekkig
Conveniëren	overkomen, voor het recht dagen, passen, voegen
Conventie	oorspronkelijk proces N.B. Wanneer op de eis van de eiser een tegeneis van de gedaagde volgt, noemt men de eerste de eis in conventie en de tweede de eis in reconventie; de eiser (in conventie) wordt dan gedaagde in reconventie en omgekeerd. Twee processen worden als het ware ineengeschoven en met behulp van deze beide termen onderscheiden
Conventus	Overeenkomst
Convocatio creditorum	bijeenroeping of oproeping van schuldeisers in geval van faillissement (ook bijeenkomst zelf)
Convocatus	Bijeengeroepen
Copulatio	Huwelijksvoltrekking
Copuleren	trouwen, in de echt verbinden.
Coram	In tegenwoordigheid van (getuigen, b.v. bij een huwelijk); voor de ogen van
Coram ... et aliquibus aliis	In tegenwoordigheid van ... en enige
Coram ... et quibusdam aliis	In tegenwoordigheid van ... en enige
Coram et pluribus aliis	... en verscheiden anderen
Coram et plurimus aliis	... en zeer vele anderen
Coram me	In mijn tegenwoordigheid
Corporeel	lichamelijk, daadwerkelijk
Corpus	lichaam, rechtspersoon.
Correctie	Bestrafing
Corrigeren	Bestrafen
Corripere	Aanpakken
Corroboreren	Bevestigen
Credit	neemt voor waar aan NB. wanneer tijdens een proces aan partijen nader bewijs van hun beweringen is opgelegd, kunnen beide partijen "probatoire articulen" overleggen aan de raadsheer-commissaris die de bewijsprocedure leidt. Deze articulen worden beantwoord door de tegenpartij. De commissaris geeft met de woorden "non credit" of "nescit" aan, hoe de tegenpartij over de stellingen van de ponerende partij denkt. Met "credit" wordt de geponeerde bewering aanvaard, met "non credit" bestreden en met "nescit" in het midden gelaten. Het resultaat is, dat de bewijsprocedure zich toespitst op de omstreden stellingen. De met "credit" beantwoorde stellingen staan verder tussen partijen vast
Criminele zaken	strafzaken, zaken volgens strafrecht
Cum	Met
C(um) a(nnexis)	met toebehoren; met bijbehorende (dorpen)
Cum expensis	met (eis van) kosten
Cum liberis	met zijn/haar kinderen

Cum matre	met zijn/haar moeder (bij een vaderloze minderjarige)
Cum omnibus annexis	met alle toebehoren
Cum patre	met zijn/haar vader (bij een minderjarige)
Cum plena	ter vergadering
C(um) s(ociis)	met zijn medestanders, b.v. als gezamenlijke eisers of gedaagden; met de zijnen
Cum socio	met zijn medestander
C(um) s(uis)	met de zijnen
Cum uxore	met zijn vrouw
Cupatio loci	door eht gerecht (meestal het Hof) benoemde beheereer van de goederen van iemand die wegens verkwisting, dronkenschap of geestesziekte onder curatele is geplaatst, of van een oudere minderjarige; zie: Tutor
Curator ad actum divisionis	beheerder van een te verdelen boedel, waarin minderjarigen of andere handeling onbekwamen (mede) gerechtigd zijn
Curator ad lites	proces-voogd, d. w.z. degene die voor iemand met een wettige voogd of curator diens belang behartigt in een proces tegen die voogd of curator, b.v. voor een getrouwde vrouw tegen haar man
Curatorenrekening	rekening die de curator opmaakt van de goederen die onder zijn beheer zijn gesteld
Curatus	Pastoor
Curai	hof (van Friesland)
Custos	bewaker, koster
Dagement	Dagvaarding
Datum, (abl.) dato gegeven	dag van afgifte van een oorkonde of brief
De	Over
Declaratoir	een rechtsverklarende uitspraak van de rechter, het verklarende gedeelte van de uitspraak
Decisie	beslissing, rechterlijke uitspraak
D(e) d(ato)	daterende van
Dedigen	onderhandelen, overeenkomst aangaan, een transactie sluiten
Defunctus	Overleden
Denuntiëren	Aanzeggen
D(eo) V(olente)	zo God wil
Depe(s)cheren	uitvaardigen, verzenden
Deponent	hij die een verklaring aflegt
Depositie	beëdigde verklaring, afgelegd voor een commissaris van het Hof of het nedergerrecht
Deputatus synodi	afgevaardigde naar de synode
Desert verklaren van een appèl	verklaren, dat tegen een uitspraak van een nedergerrecht geen hoger beroep mag worden ingesteld

Desiderare	Verlangen
Desistere	zich verwijderen, ophouden
Desisteren	Afzien
Detentie	Hechtenis
Devolvere	Afwentelen
Devolveren	toevallen aan, overgaan op (in het bezit bij versterf)
Diaconus	Diaken
Dicit	hij/zij zegt
Dictum, (mv.) -ta	Uitspraak (in een rechtszaak)
Dictus	genoemde, gezegd
Dicunt	zij zeggen

Die, (mv.) diebus	op de dag
Die eodem	op dezelfde dag
Die vero	op de dag zelf
Dienen	verklaren, dat men zal leveren
Dies	dag
Diffamere	belasteren
Differen	verschillen, uitstellen
Dilatio	verschuiving
Dilatoire exceptie	verweermiddelen ten doel hebbend de loop van het geding op te schorten, om de zaak uit te stellen
Dilay, dilatoir	uitstel (zie: Exceptie)
Diminutiën	verminderingen, antwoord op een declaratie van kosten
Discoord	onenigheid
Discussie	(wederzijdse) bestrijding (van een ingestelde vordering)
Dispositie	beschikking, vordering van betaling
Dissolutio	oplossing
D(octo)r, (ook afgekort:) D.	leraar, die aan een universiteit is gepromoveerd, ook en vooral in de rechten en dus de huidige "Mr."
Doem	vonnis
Doleantie	klacht, bezwaar
Doleren	treuren, klagen, bezwaren inbrengen
Domicilium citandi eligeren	aan adres kiezen waar men gedagvaard kan worden, waar men dus "procesrechtelijk" te bereiken is tijdens de procedure
D(omin)a	Vrouwe
D(omi)n(u)s, (ook afgekort:) D.	heer, titel van ridders, seculiere priesters en predikanten
Donec	Totdat
Donec meliora	tot betere tijden komen
Drost	rechterlijk ambtenaar, plaatsvervanger van de landsheer (één over de balie Oldambten en één over Westerwolde sedert het tijdstip dat deze gewesten onder de Generaliteit waren gekomen)
Dum viveret	in zijn leven
Dupliek	tweede antwoord, antwoord op replie.

Dijkboek	dijkregister, dijkcedul.
Dijkbrief	stuk waarin is opgetekend de inrichting en het bestuur van een dijkrecht (zie: Zijlbrief)
Dijkrecht	rechtsbepalingen ten aanzien van dijkzaken, waterschap
Dijkrol	rol of register waarin de dijkvakken met de daarbij behorende landerijen, dijkplichtigen etc. staan opgetekend
Ecclesia	kerk
Ecclesiastes	kerkendienaar, dominee, ook: ecclesiasticus
Echtschap	huwelijk
Eed	zijleed, dijkseed, dijkrichtereed, onderdeel van een zijlrecht
Eeluiden	eheluiden, ehelieden, ehel., e.l. = echtgenoten
Ejus loco	in diens plaats (bij de naam van iemand die een afwezige doopgetuige vervangt)
Electio	verkiezing

Eludere	voor de gek houden
Emancipatie	ontslag uit de vaderlijke macht
Emolumenten	genot, profijt, voordeel, bate
Employeren	besteden, aanleggen, bezigen, aanwenden
Enerveren	ontzenuwe
Enquesten	ondervraging van de getuigen
Eodem die	op dezelfde dag
Eorundem	van dezelfde (ouders)
Ep(iscopu)s	bisschop
Erfscheiding	boedelscheiding
Erfwissel	ruil.
Esse	zijn
(a)Estimatie	schatting (van de waarde)
Euvelganck	de eigendom van zijn goederen geheel of gedeeltelijk aan iemand overdragen in ruil voor levenslang onderhoud
Evictie	uitwinning, rechtsvordering waardoor een eigenaar zijn eigendom kan verliezen ten gunste van een ander, die beter recht heeft
Ex (e)	uit
Ex dictis	uit hetgeen gezegd is en gezegd moest worden
Ex nobil officio	op grond van het edele ambt (van de rechter)
Ex officio	uit hoofde van zijn ambt
Ex professo	volgens zijn beroep
Ex testamento	(erfgenaam) op grond van een testament
Ex thoro illegitimo	uit een onwettige verbintenis
Examinatie	ondervraging
Examinatoir	dienende tot ondervraging
Examineren	ondervragen

Excedere	overschrijden
Exceptie	uitzondering, in het bijzonder reden voor een gedaagde om niet te antwoorden op de eis van een eiser N.B. Men onderscheidt drie soorten: 1) declinatoire excepties, wanneer de gedaagde het gerecht waarvoor hij gedaagd is, afwijst omdat hij het voor zijn zaak niet bevoegd acht; 2) dilatoire excepties, wanneer de gedaagde de vordering te vroeg ingesteld acht; 3) peremptoire excepties, wanneer de gedaagde het recht van de eiser om een vordering in te stellen, tout court bestrijdt.
Excessen	misdragingen
(ge)Excipieerde	degene tegen wiens eis een exceptie is gesteld
Excipiënt	degene die een exceptie opwerpt
Excusatus	is verontschuldig
Executeren	verontschuldigen.
Executeren	(een vonnis) uitvoeren; een vordering gerechtelijk innen, eventueel door verkoop van goederen van de debiteur; ter dood brengen
Executeur	uitvoerder, hoofd der politie van het nedergerecht
Executie	voltrekking van een vonnis (civiel of crimineel)
Executieboek	boek waarin de opgelegde breuken zijn aangetekend
Exempel	(afschrikwekkend) voorbeeld
Exempt	uitgezonderd, niet inbegrepen
Exerceren	uitoefenen
Exercitie	uitoefening
Exhibere(n)	vertone
Exonereren	van een lastgeving ontheffe
Expediëren	afdoen, beslissen
Expeditie (van justitie)	uitvaardiging van een rechterlijke uitspraak
Expendere	uitbetalen
Expiratie	afloop van een gerechtelijke termijn
Expireren	ten einde lopen
Exploi(c)t	officiële kennisgeving van een citatie of andere mededeling van het gerecht van de geciteerde
Exploi(c)t uitbrengen	officieel ter kennis brengen van een mededeling van het gerecht
Exploi(c)teren	officieel ter kennis brengen van een mededeling van het gerecht
Exsequere	uitvoeren
Extenderen	uitstrekken, in de vereiste vorm uitwerken
Extensie	uitvoerige opsomming (van kosten)
Extra portam	buiten de (stads)poort
Extra provinciam	buiten de provincie
Extract	uittreksel
Extraheren	een uittreksel maken

Extraneus	vreemdeling
Extraordinaris	buitengewoon
Extrema unctio	laatst oliesel
Extremis (sacramentis) munitus, (mv.) -ti, tae	van de laatste zien
Extremis (sacramentis) munitus, (vr.) -ta	van de laatste heilige sacramenten voorzien
Faber	ambachtsman
(in) Facie ecclesiae	eigenlijk in de kerk
Facies	gezicht
Facit	maakt, gedraagt (in rekeningen)
Factum est	het is geschied
Famula	dienstmeisje
Famulus	bediende, knecht.
Fatalis appellationis	de dingen die noodzakelijk zijn voor het instellen van een appèl
Fere	bijna
Fiat ut petitur	het geschiede zoals het gevraagd wordt
F(ilia), (mv.) -ae	(van de) dochter
F(ilia) l(egitima)	wettige dochter
Filiola	dochtertje
Filii	van de zoon
F(ilius), (mv.) -lii	zoon, ook f
Filiolus	zoontje
F(ilius) l(egitimus)	wettige zoon
Finaliter	uiteindelijk
Finis	einde, grens
Finis ten finem	ten einde
Finita classe	toen de classisvergadering was afgelopen
Finito examine, cum N.N. incepto	als het examen, dat met N.N. is begonnen, is afgelopen
Finitus	geëindigd
Fiscaal (of advocaat-fiscaal)	door het gerecht voor een bepaalde zaak aangestelde expert met de taak van het huidige openbaar ministerie (doet eis en bestrijdt de advocaat van gedaagde)
(procureur-)Fiscaal	procureur in dienst van het nedergerecht
Fiscus	kas, ook: beheerder daarvan, penningmeester

Flagitium	schanddaad
(Folio) r(ect)o	aan de voorzijde van het blad
(Folio) v(ers)o	aan de keerzijde van het blad
F(olium), (abl.) -lio	blad
Fordel	vierendeel, kwart
Forma	woordelijke inhoud (van een vonnis)

Fourneren	inleveren (van alle stukken die tot ondersteuning van de eis of het verweer dienen N.B. Het fourneren van een proces bestaat hierin, dat men alle stukken die deel uitmaken van het procesdossier, in de griffie afgeeft
Fournissement	lijst van ingeleverde stukken
Franco	vrij (van zegelrecht)
Fr(ater)	broe(de)r
Frustrare	bedriegen, teleurstellen
Fugitief	voortvluchtig
Geappelleerde	gedaagde in hoger beroep
Geapostilleerd request	rekest met daarop in de marge vermelde beschikking
Geconstitueerde richter	rechter die is benoemd door degene die het redgerrecht toekomt
Geëxtendeerde sententie	uitgebreid vonnis, d. w.z. het vonnis met het libel van de eiser en antwoord van de gedaagde
Gemellus, (vr.) -la, (mv.) -li, -lae	tweeling(en)
Geminus, (vr.) -na, (mv.) -ni, -nae	tweeling(en)
Genere (in)	In het algemeen
Generalia	de algemene zaken
Geperpetreerde delicten	gepleegde misdrijven
Gerequireerde	bij klachten aangeklaagde, hij tegen wie een rekest zich richt
Gerevideerde	gedaagde in revisie
Gericht	rechtsprekend college, rechtsgebied
Getransfigeerd	aan elkaar bevestigd
Gerichtsrolle	stuk waarin te behandelen zaken zijn uitgeschreven
Graphie	griffie, secretarie, in het bijzonder van het Hof
Gras	landmaat van \pm /2 ha.
Grastaldijken	dijken die naar het aantal grazen zijn verdeeld of aangeslagen
Gratie v66r riguer van recht	rechter spreekt een vaste straf niet uit omdat gedaagde niet betalen kan
Gravamen	bezwaar(schrift), moeilijkheid; voorstel voor de synodevergadering
Graveren	belasten
Gregorie	12 maart (ingangsdatum voor contracten)
Grietenij	rechtsgebied van de grietman
Grietman	functionaris belast met de rechtspraak, de zorg voor openbare vaarten en wegen, bruggen en tillen
Gron. stuiver	stuiver ter waarde van ongeveer % Brabantse stuiver, in de tijd van de republiek over het algemeen alleen Brabantse stuivers; 1 stuiver is 8 plakken of duiten
Grosse	gewaarmerkt afschrift.

Grosseren	een gewaarmerkt afschrift maken
Habitans	wonend
Habitus	gehouden
Haeres, (mv.) -redes	erfgenaam/-name
Heerd	boerderij; ook het geheel van boerderij met de erbij behorende landerijen
Heerd landes	de landerijen die tot één geheel behoren, onafhankelijk van het feit of er een boerderij op staat, alle landen die één geheel vormen
Hinc inde	van hier (en) van daar, wederzijds
H(oc) l(oco)	op deze plaats
H(oc) t(empore)	op deze tijd, tijdelijk (bij een functie)
Hodie	vandaag
Hoge Justitiekamer	hoogst rechterlijk college in de provincie
Hoofdman	door de Raad benoemd lid de gemenelands warven (zie: Warf)
Hora (+ rangtelwoord)	uur
Hora matutina	ochtend-, voormiddaguur
Hora vesperata	avond-, namiddaguur
H(ujus) l(oci)	van deze plaats
Hujus loco	In diens plaats
Huwelijkscontract.	contract van huwelijksvoorwaarden
Hylixvorworden	huwelijksvoorwaarden, contract van huwelijksvoorwaarden
Ibidem	op dezelfde plaats, aldaar
Id	dat
Ignotus	onbekend
Illegitimus, (vr.) -ma, (mv.) -mi, -mae	onwettig
Immobiele goederen	onroerende goederen
Impediere	beletten
Impetrant	eiser
Impetrant r(atione) o(fficii)	eiser van rechtswege
Implorato	onder inroeping (van de rechterlijke beslissing)
Imploreren	afsmeken, inroepen
Imponere	In een toestand brengen, vaststellen
Importune	ongelezen
Impost	schatting, belasting
In cas	In geval van
In cas van oppositie	In geval van tegenstelling
In cas revisionis	In geval van herziening
In cas subject	In het onderhavige geval

In cas van anticipatie procederen	procederen om te bereiken dat de gedaagde zal worden veroordeeld tot het aanstellen van een appèlprocedure tegen de eiser
In causa	In zijn rechtspraak
Incertie patris	waarvan de vader onzeker of onbekend is
Incipit annus	begint in het jaar
In civitatie	in gemeente.
Incola	inwoner
In communi et ampliori forma	in algemene en ruimere zin
In confesso staan	door beide partijen toegegeven zijn
(zaken die) In confesso staan	zaken waarover beide partijen het eens zijn
In contenti	In bewaring, ook: meteen
In contradictoria	op tegenspraak
In dato	daterende van
In dorso	aan de rugzijde

In facie ecclesiae	in tegenwoordigheid van de kerkelijke gemeente
In factis	t.a.v. de gebeurtenissen (waarover geprocedeerd wordt)
In factis wijzen	bepalen dat de partijen hun beweringen nader moeten bewijzen (door schriftelijke stukken of door getuigen)
In feiten contrarie	oneens t.a.v. de gebeurtenissen
In forma	In de (rechtens vereiste) vorm
In integrum	gaaf
In integrum restituere	zuiver verklaren
In iudicio	op de rechtszitting
Injurie	onrecht, mishandeling, (ook reale injurie) belediging (ook verbale injurie)
Inlatingsbrief	stuk waarbij een gebied in een zijvest wordt opgenomen
In loco	In de plaats
In margine	In de kantlijn, in de rand
In matrimonium juncti	(zijn) in het huwelijk verbonden
In modo agendi	In de wijze van handelen
In mora	talmend
In omnibus	op alle punten
In perpetuum rei memoriam	tot voortdurende gedachtenis van de zaak
In piena classe	In een volledige classisvergadering
In prima instantia	In eerste instantie (t.o. beroep of revisie)
In qualitate	In zijn hoedanigheid (zie: Pro se)
In qualiteit	In zijn hoedanigheid (zie: Pro se)
In quantum pro	voor zover het mogelijk is
In quantum pro accepteren	(de verklaring van de tegenpartij) aanvaarden voorzover afgelegd en voor zoveel de inhoud aangaat
In specie	In het bijzonder, afzonderlijk
In scriptis	In geschrifte

In statu houden	(een proces) in het verloop der procedure stil doen staan
In suburbio	in kleinere plaats in de omgeving
In 't regard van	ten aanzien van
Intercessie	bemiddeling, tussenkomst, vrijspraak
In territorio	In het stadsgebied, onder de klokslag
In testimonium rei gesta	verklaring van, getuigenis van
Invalidatie	ongeldigheid
In viridi observantia	In levend gebruik, steeds onderhouden
In-, irrumpere	inbreken
Indefinite	onbepaald
Infans	het (klein)kind
Infantes	de kinderen
Infantis	van het kind
Iniungere	opleggen
Injungeren.	opleggen
Innocent	onnozel, van zijn verstand beroofd
Insinuare	bekend maken
Insinuatie	aanzegging
Insisteren	aandringen, bij iets blijven
Insolentiën	onbeschaamdheden, ongepast gedrag
Insolvent	niet in staat om te betalen
Instantie	stap in de procedure
Instrument	akte
Intempestive	ten ontijde

Intendit	bedoelt, eist; zelfstandig gebruik: het stuk waarin een eiser zijn eis naar voren brengt, als de gedaagde wegen verstek contumax verklaard is, in uiterlijke vorm gelijk aan het libel
Intentie	bedoeling, het door partijen gestelde
Inter agendum	onder het handelen
Interdictie	verbod (om zelfstandig te handelen), onder curatelenstelling
Interlocutair	tussenvonnissen
Interrogata (-gaten)	vragen die door de getuigen beantwoord moeten worden NB. Deze worden in de kantlijn van de door een partij ingediende probatoire artikelen geschreven door de advocaat der tegenpartij, voorafgegaan door een formule waarin deze de raadsheer-commissaris verzoekt de getuigen die eerstgenoemde partij heeft opgeroepen om de artikelen te bevestigen, ook te horen op zijn vragen en zich het recht voorbehoudt de artikelen in het vervolg met reprobatoire artikelen
Inrerrogatie	zie: Interrogata
Interrogatoriën	zie: Interrogata
Interrogeren	ondervragen

Interveniënt	degene die in een proces tussenbeide komt voor de gedaagde en zich daarmee in diens plaats stelt NB. Dit doet zich b.v. voor als een proces m.b.t. een huis of stuk land in eerste instantie de huurder of pachter is gedagvaard en de eigenaar als gedaagde gaat optreden.
Interveniëren	zich voor een gedaagde in de plaats stellen
Interventie	het tussenbeide komen voor een gedaagde
Interventor	zie: Interveniënt Int(h)imatie mededeling
(ge)Int(h)imeerde	op de hoogte gestelde
Int(h)imeren	mededelen
Introitus	aanvang, aanvaarding
Ipsa jure	door het recht zelf, rechtens
Item	vervolgens
Itereren	herhalen
Iudicatio	(gerechtelijk) onderzoek
Iudicium	oordeel
Iussum	bevel
Iustificatio	rechtvaardigmaking
Judex	rechter
Judificeren	oordelen, rechten wijzen, vonnis stellen
Judicio	in appèl gaan, onmiddellijk na de uitspraak van een vonnis te kennen geven, dat men in beroep gaat
Juncti	(zijn in het huwelijk) verbonden
Juramentum calumniae	door partijen te zweren eed, dat men het proces heeft aangespannen om zijn recht te handhaven en niet om de tegenpartij dwars te zitten
J(uris) u(triusque) d(octor)	doctor in de beide rechten (oorspronkelijk Romeins en canoniek, later Romeins en modern)
J(uris) c(onsultus)	rechtsgeleerde, advocaat
Jurisdictie	rechtsmacht, rechtsgebied
Jus contrareprobandi	recht om het tegenbewijs te ontzenuwen
Jus reprobandi	recht om het tegenbewijs te leveren (zie: Probatie)
Jus retentionis	retentierecht, d.i. recht om goederen die afgegeven zijn om te repareren, onder zich te houden tot de reparatie betaald is
Justificier	gerechtelijk ambtenaar
Justitie	uitoefening van rechtsmacht
Juvenis, vergrotende trap van junior	jong(e) man
Kalendae	de eerste van de maand
Keerskoop	gerechtelijke verkoop "bij brander keersen utganck" - men kan bieden totdat de kaars opgebrand is

Kerspel (karspel, kaspel)	parochie, kerkdorp, gebied behorende tot een zijlrecht, parochie of kerkdorp
Kerspellingen	inwoners van een kerspel
Kluft of clauw	10 Onderdeel van een kerspel of gericht. 20 Onderdeel van een zijlrecht, zijleed of dijkseed
Kohier	staat van in bepaalde periode te innen belastingaanslagen
Kondigingscedul	protocol of register van af te kondigen mededelingen vanaf de preekstoel
Koopbrief	koopakte
Koopschat	koopsom
Laedere	kwetsen
Laicus	leek
Landdag	vergadering der Staten van de Provincie en ook van de Staten van de Ommelanden
Landdagcomparant	lid van de Statenvergadering
Landrecht	het recht geldend voor zeker gewest of landstreek
Landrechter of overrechter	soort van hogere rechter in Hunsingo en Fivelgo. Spreekt recht in jurisdictie geschillen, in zaken waarbij de redger partij is, in alle zaken gedurende zeven weken in het voorjaar, wanneer een rechtstoel vacant is, en staat de redger bij in lijfstraffelijke zaken
Legalia	het wettige, gerechtskosten en -salarissen
Legger	10 Staat van te ontvangen inkomsten. 20 Staat van voor onbepaalde tijd vastgelegde gegevens betreffende onroerende goederen
Legitima tutrix	(moeder als) wettige voogdes
L(egitimus) (vr.) -timata per) m(atrimonium) s(bubsequens)	gewettigd door later volgend huwelijk
Legitimus, (vr.) -ma, (mv.) -mi, -mae	wettig
Legitimus tutor filiae	wettige voogd over de kinderen
Legitieme portie	wettelijk erfdeel
Levavit, (mv.) -vaverunt	heeft (ten doop) geheven (voor de naam van de doopgetuige(n))
Leveren	overdragen van een schriftelijk processtuk aan het Hof of nedergerrecht
Libel	schriftelijk stuk waarin de eiser zijn zaak uiteenzet en zijn eis stelt
L(iber), (mv.) -bri	boek NB. Komt in oudere werken neer op: hoofdstuk.
Liber baptismalis	doopboek
Liberi	kinderen
L(i)b(ra), (mv.) -brae	pond (gewicht en munt), later ook: gulden
Licentia	vrijheid, verlof

Liquet	is helder, zie: Sub
Lis	proces
Litera	letter, meervoud: brief
Literae testimoniales	getuigschriften
Litiscontestatie	vaststelling van een rechtsgeding door eis en antwoord
Loc(e)o	in plaats van
Locus	plaats
(In) Locus eius substitutus est	In zijn plaats is gesteld.
L(ocus) s(igilii)	plaats van het zegel (in afschiften van gezegelde stukken).
Ludimagister	kinder- of schoolmeester
Lijftucht	vruchtgebruik
Maageschijd	boedelscheiding
Mande vrienden raad	in gezamenlijk overleg met familieleden
Mandelig	gezamenlijk
Maculs	schandvlek
Magister	meester
Major(ennis)	meerderjarig(e)
Mandaat	opdracht, besluit; ook machtiging om een proces te beginnen
M(anu) p(ropria)	eigenhandig
Marginaal	in de kantlijn vermeld
Maritus, (vr.) -ta, (mv.) -ti	echtgenoot(ote)
M(ater)	moeder
Matertera	tante van moederszijde
Matricularius	koster
Matrimonio juncti	(zijn) in het huwelijk verbonden
Matrimonium	huwelijk
Matrimonium contrahunt	sluiten van een huwelijk
Matrimonium functi (coniuncti)	zijn in het huwelijk verbonden
Matrina	meter, doophefster
Meetbrief	akte waarin een landmeter de afmetingen van een stuk land aangeeft
Memorie van successie	overzicht van iemands vermogen op de sterfdatum
Me praesente	In mijn tegenwoordigheid
Me teste	met mij als getuige
Melioratiën	verbeteringen (aan een huis)
Melioratio	verbetering
Membrum	lid
Mensa	tafel
Mensis, (abl.) -se	maand
Mercator	koopman
Meridies	middag(uur)
Maritum	loon
Meritus	verdiend; vgl. emeritus, uitgediend

Mesusen	misbruiken
Michaelis	29 september
Mi testor	zo getuig ik
Miles	soldaat, ridder
Milis(itis)	soldaa
Minister	(lands)dienaar, hoog ambtenaar, vooral: gezant; ook: predikant (zie: Minster verbi divini)

Minister verbi divini, (M.V.D.)	dienaar des goddelijken woords
Ministerium	dienst
Minor(ennis)	minderjarig(e)
Minuut	oorspronkelijk akte, waarvan de grosse het afschrift is
Misen	kosten
Mobiele goederen	roerende goederen
Modus proponendi	wijze van voorstellen
Moei	tante.
Mombaren of mombars	voogden
Momboir protocol	protocol waarin de voogden opgetekend zijn
Monine (noe)	uit naam van
Monsterrol	register waarin opgetekend is het resultaat van het onderzoek, door de gecommiteerden van de erfstadhouder, of diegenen die hierop aanspraak maken, ook gerechtigd zijn als lid (Landdagcomparant) deel uit te maken van de Statenvergadering (Landdag)
Monteren	bedragen
Mora	oponthoud
Morbus	ziekte
Mortus, (vr.) tua, (mv.) -tui, -tuae	overleden(e)
Mortuus	gestorven
Moveren	bewegen, in het geding brengen
Mul(c)ta	boete
Munimenten	bewijsstukken
Munimentum	beschutting
Mutueel	onderling, wederzijds
Naarkoop (nakoop)	het recht om een aan een ander verkochte zaak tegen de bedongen verkoopprijs van de verkoper over te nemen
Nabergilde	organisatie van inwoners van een bepaald gilde (kluft, buurt) voor onderlinge hulp bij ziekte, overlijden e.d.
Namptissement	consignatie (zie aldaar)
Natus, (vr.) ta, (mv.) -ti, -tae	geboren(e)
Negotium	bezigheid
Nepos, (mv.) -potes	kleinzoon
Neptis, (mv.) -tes	kleindochter

Nescit	zie: Credit
Nescius	onkundig
Nob(ili) cur(iae) off(icio) suppl(endis)	door het edele ambt van het Hof aan te vullen (gebruikt na: ex dictis dicendis)
N(omen) n(escio)	de naam weet ik niet, onbekende. N.B. Men gebruikt ook een enkele N. voor een onbekende voor- of achternaam
Nomen, (abl.) -mine, (mv.) -mina	naam
Nomina baptizatorum	naamlijst der gedoopten
Nomina defunctorum	naamlijst der overledenen/gestorvenen
Nomina (sacro oleo) unctorum	nemen van degenen die het Heilige Oliesel hebben ontvangen
Nomina testium	namen der getuigen
Nominatie	benoeming
Nominatium	met name
Nomine	uit naam van, vanwege

Nomine fratrum	uit naam van de broeders
Nomine liberorum	vanwege zijn/haar (minderjarige) kinderen
Nomine mariti	vanwege zijn echtgenoot
Nomine proprio	uit eigen naam
Nomine quo	in naam van iemand anders.
Nomine totius classis	uit naam van de hele classis
Nomine uxoris	vanwege zijn echtgenote
Non credit	zie: Credit
Non obstantibus ferilis et vacantiis	zonder rekening te houden met feest- en vakantiedagen
Non-comparitie	niet verschijnen
Nonus	de negende
Nostra classis	onze classis
N(otarius) p(bublicus)	openbaar notaris
Nothus (bn w)	bastaard, onecht
Novus	nieuw
Nullitas	nietigheid
Numerus, (abl.) -ro	getal, aantal NB. De afkorting "no" is echter van het Italiaanse woord "numero"
Nuptiae	huwelijk
O(biit), (mv.) obierunt	is (zij) overleden (in doop- en lidmatenboeken)
Obligeren	verbinden, verplichten. Oboedentia = gehoorzaamheid
Occupatio	bezigheid
Occuperen voor	optreden als advocaat of procureur voor een gedaagde partij in een proces
Oculataire inspectie	onderzoek met de ogen, bezichtiging ter plaatse
Offereren	aanbieden

Officiales	kerkelijk rechter
Officie	ambt(spllicht)
Officier	ambtenaar, in dagvaardingen: deurwaarder
Ommegang	10 Volgorde waarin de daartoe gerechtigde heerden in een clauw aan de beurt waren om een rechters- of zijlrechtersplaats te vervullen ("naar der sonnen ommeganck"). 20 De beurt zelf
Ommetred	ommegang
Omni meliori modo ad via	op elke (mogelijk) betere wijze
Onreplijke goederen	onroerende goederen
Ontilbare goederen	onroerende goederen
Onveralieneerd	onvervreemdbaar
Oorkonde der waarheid	als bewijs der waarheid, als getuigenis der waarheid
Opening van enquesten	bekendmaking aan de advocaten van wat de getuigen tijdens hun ondervraging hebben verklaard
Oportune	gelegen
Oppidanus	burger
Oppidum, (abl.) -do	stad, vesting
(zich) Opponeren	zich teweer stellen
Oppositie	verweer
Ordel	uitspraak, vonnis
Ordinair	ordinaris, gewoon
Ordinantie	verordening, last
Ordinarie	gewoonlijk
Ordinaris	gewoon
Ordine (judicii)	volgens de rechtsgang
Ordines deputati	Gedeputeerde Staten
Ordo	rij, schare

Ordonnantie	bevelschrift tot betaling.
Ordonneren	gelasten, aanstellen.
Oriundus, (vr.) -da	afkomstig.
Ortus	afkomstig.
Overrecht	het recht volgens welk de overrichter recht spreekt.
Overrichter of landrechter	spreekt recht in jurisdictiegeschillen, in zaken waarbij de redger partij is, in alle zaken gedurende zeven weken in het voorjaar, wanneer een rechtstoel vacant is, en staat de redger bij in lijfstraffelijke zaken.
Overtocht, overvaart (recht van)	zie: Servituut.
P(agina)	bladzijde.
Pagus	dorp.
Pand	zie: Setma.
P(a)p(a)	paus.
Parate executie	een vonnis terstond ten uitvoer leggen, uitvoering zonder uitstel.

Parentes, (afk.) p(p).	ouders.
Parochus	pastoor.
Passeren	voorbijgaan, onbeantwoord laten van artikelen.
Pastor en kerkvoogden	College van de plaatselijke predikant met enige kerkvoogden aan wie door B. en R. van Groningen de taak gedelegeerd is m namens hen verzegelingen op te maken (Oldambt en Westerwolde).
Patent	bewijs dat iemand bevoegd is tot het uitoefenen van handel, beroep of handwerk
P(ater)	vader; regulier geestelijke
Pater miles ignotus	de vader (is) een onbekende soldaat
Patet	staat open; zie: Sub
Patrina	meter, doophefster
Patrini	doopheffers, doopgetuigen
Patr(inus)(ini)	peter peter en meter, peten, doopheffer
Patris	van de vader
Patruus	oom van vaderszijde
Pauper	arme, pro Deo procederende
Payment	10 Betaling. 20 Gangbare munt
Peccare	zondigen
Pendente lite	hangende het geschil
Penderare	wegen, overwegen
Pene	straf, boete, breuke
Penning (50e, 100e)	belasting van 2 % (50e penning), 1 % (100e penning).
Per	door(middelvan)
Per advocatum	(vertegenwoordigd) door zijn advocaat
Peremptoir	een strijd opheffend, beslissend, afdoend
P(er) M(atrimonium) s(subsequens) l(egitimus), (vr.) -timata	door later volgend huwelijk gewettigd
Peregrinus, (vr.) -na	vreemdeling
Peremptoir stellen	aan een uiterste termijn binden voor het doen van de volgende stap in het proces
Perpetuus	voordurend
Perquisitiën	naspeuringen
Perseverare	In iets volharden
Persistere	bij iets blijven
Persisteren bij de ordonnantie	verklaren dat men eraan vasthoudt, dat de advocaat van de tegenpartij de volgende stap in het proces doet
Pertinentelijk	stipt, beslist, afdoende
Petitierol	staat houdende opgave van eigendomsrecht (t.o. proressoir)
Petri ad Cathedram	22 februari
Petrina	meter, doophefster
Petrini	doopheffers, doopgetuigen

(Ad) Pius usus	voor vrome doeleinden
Pius	vroom
Placet	het behaagt, goedkeuring door de burgerlijke overheid van de begeving van geestelijke ambten en goederen
Plak	duit ter waarde van $\frac{1}{8}$ Brabantse stuiver in de tijd van de Republiek; voordien $\frac{1}{8}$ Groninger stuiver
Plakkaat	bevellschrift; ordonnantie vanwege de overheid ter algemene kennis gebracht
Playdoy (pleidooi)	mondeling gevoerde procedure
Plenus	vol
Poena	boete
Poene	straf
Posant	degene die de (b.v. probatoire) artikelen stelt
(ge)Poseerde	degene tegen wie de artikelen worden gesteld
Positiën	(artikelgewijze) stellingen van een partij; getuigenis (schriftelijk)
Post	na
Prae	voor
Presbyter	priester
Pridie	gisteren
Pro fisco	voor rekening der (lagere) overheid (en daarom vrij van zegel)
Prohiberen	verbieden, beletten
Pro introitu	voor het begin
Pro membro.	als lid
Pro memoria	om aan te denken.
Pro patria	voor het (vader)land (d.i. tot 1798: de provincie) (en daarom vrij van zegel)
Pro paupere	voor een arme (en daarom vrij van zegel)
Pro quota	volgens aandeel
Pro se et in qualitate	voor zichzelf en in hoedanigheid (als vertegenwoordiger van een ander NB. Men kan ook enkel in kwaliteit procederen, dus zonder zelf bij de zaak betrokken te zijn)
Pro se ipso	voor zichzelf
Pro tempore	tijdelijk (bij een functie)
Probandus, (vr.) -da	hij/zij die bewijs moet bijbrengen (van adellijke kwartieren) en voor de tegenpartij en tenslotte de contra-reprobatie voor dezelfde partij als de probatie
Probatoir	tot bewijs dienende
Proces	schriftelijk gevoerde procedure, ook: de gezamenlijke processtukken
Procuratie	lastgeving(sbrief) aan een advocaat of andere vertegenwoordiger voor het gerecht
Procuratio	verzorging, volmacht

Procureur-acceptant stellen	verklaren dat men als procureur van een procespartij zal optreden
Procureur-fiscaal	procureur in dienst van een nedergerecht
Prodigus	wegens verkwisting onder curatele gesteld
Producersen	(getuigen) aanvoeren
Productie	het aanvoeren van getuigen
Profestum, (abl.) -to	dag voor het vermelde feest
Profijt	(geldelijk) voordeel, aan een ambt verbonden
Profijtelijk	gunstig
Progenies	nageslacht
Projecat	ontwerp
Proles	gunstig, kinderen
Pronunciatie	uitspraak (ge)tuigenis
Pronunciëren	uitspreken
Propositio	voorstel, hier: proefpreek
Propria manu	met eigen hand
Proprius	eigen
Propter	wegens
Pro rata	naar aandeel
Protestatie	getuigenis, standpunt dat men in recht inneemt
Protesteren	getuigen, een standpunt in rechte innemen
Protocol	een deel waarin minuten van akten zijn ingeschreven
Provisie, bij	voorlopig
Provisieel	voorlopig
Proxima vice	de eerstvolgende keer
(Ad) Proximam classem	op de volgende classisvergadering
Proximus	naast
Puella, (mv.) -lae	meisje
Puer, (mv.) pueri	kind, jongen
Pueriliter	als een kind
Punten van officie	vraagpunten, door het gerecht aan de partijen te stellen
Pupillaire goederen	goederen van de pupillen (wezen)
Purgare	zuiveren
Purge	zuivering (van verstek)
Purgeren	zich zuiveren (van verstek)
Quadrepliek	zie: Repliek
Q(ualitate) q(ua)	In de hoedanigheid waarin men optreedt
Qualiteit	hoedanigheid
Quibus supra	zoals boven vermeld.
(Ad) Quindenam	over 15 dagen
Quideni	vijftien
Quintupliek	zie: Repliek
Quoad	voor zover, wat betreft

Q(uod) a(tt)estor	hetgeen ik getuig (voor de handtekening van iemand die een verklaring of getuigenis aflegt)
Quod felix faustumque sit	wat gelukkig en gezegend moge zijn
Quondam	eertijds, wijlen
Rabies theologorum	theologenwoede, disputeerzucht
Ratione officii	uit hoofde van zijn ambt
Readsummeren	voortzetten van het proces door de rechtsopvolgers van een procespartij.
R(e)cepta	ontvangen (bij datum, door de geadresseerde op een brief aangetekend)
Reciproce	wederkerig
Recognosceren	erkennen
Reconsiliatio	verzoening
(ge)Reconvenieerde	gedaagde in reconventie
Reconveniënt	eiser in reconventie
Reconventie	zie: Conventie
Rechtstoel	ambtsgebied van een rechter, meestal één of meerdere kerspelen omvattend
Recueil	verhaal, verzameling van stukken
Redemptie (recht van)	afkoop, verlossing, aflossing
Rederijcedul	akte die de voorwaarden van een rederij bevat
Redger	rechte
Redigeren	op schrift stellen
Redimere	terugkopen
(zich) Refureren	verwijzen, zich beroepen
Refutatie	weigering
Regres	verhaal op een ander om schadevergoeding
Rejecteren	verwerpen
Relaas	verslag (van een deurwaarder of bode)
Relateren	verslag uitbrengen, in 't bijzonder door de deurwaarder of bode
Relatief	betrekking hebbende
Relaxeren	ontslaan, loslaten
Relicta	weduwe
Reliqua	resten, saldo
Remediën	geneesmiddelen, middelen tot verbetering
Remissie	korting van straf, vergiffenis, vergeving
Remitteren	kwijtschelden, minderen
Remonstrant	verzoeker
Remonstrantie	laatste stuk dat partijen in een op bewijs gewezen proces mogen indienen en waarin zij met inachtneming van de bewijzen hun standpunten definitief uiteenzetten

Removere	verwijderen.
Renatus	herboren, synoniem voor: gedoopt
Rentebrief	akte van lening van een som gelds tegen een bepaalde rente, meestal met een heerd of los land als onderpand
Renunciatie	het afstand doen (b.v. van het leveren van een bewijs)
Renuntiëren	afstand doen
Repertoir of repertorium	10 Een lijst of staat van in een bepaalde periode gepasseerde akten, opgemaakt in de volgorde der minuutakten, geeft een uitgebreide specificatie van de inhoud van die akten (notarieel). 20 Een index met analyses van de teksten waarnaar wordt verwezen
Repliek	antwoord van de eiser op het antwoord van de gedaagde NB. De repliek wordt weer gevolgd door de dupliek van de gedaagde, deze weer door de tripliek van de eiser, die weer door de quadrupliek van de gedaagde en met toestemming van het gerecht kunnen dan nog volgen quintupliek en sextupliek.
Replijke goederen	roerende goederen
Reprehenderen	berispen, afstraffen
Reprobatie	tegenbewijs (zie: Probatie)
Reprobatoir	dienende tot tegenbewijs
Reproduceren	voor gerecht terugbrengen (van ter inzaag gegeven stukken)

Request	verzoekschrift NB. Hierop kan worden geantwoord met een rescriptie, die weer beantwoord kan worden met een contra-rescriptie door de indiener van het rekest
Requirant	degene die een verzoek indient, eiser
(ge)Requireerde	hij tegen wie een rekest zich richt
Res ludicata et decisa	de zaak beoordeeld en beslist, een voldongen zaak
Rescriberen	schrijven door een gerequireerde van een verweerschrift tegen een rekest
Rescriptie	verweerschrift tegen een request (zie aldaar)
Residet	woont
Resolutie	(stuk bevattende een) besluit van een bestuursorgaan
Resolveren	besluiten
Respondent	degene die antwoordt
R(espondet)	(de ondervraagde) antwoordt
Respondetur	er wordt geantwoord, ook: R
Resumptie	herhaling, hervatting, samenvatting
Restat	er blijft
Restitutio	herstelling, terugbetaling
Restitutio in integrum	eerherstel
Resumere	weer opnemen

Retroactum	een bijlage die oorspronkelijk in een ander verband is opgemaakt of ontvangen, hetzij binnen hetzelfde archief, hetzij daarbuiten
R(everendus) d(ominus)	eerwaarde heer
R(everendus) p(ater)	eerwaarde pater
Revident	eiser bij revisie
Revis	herziening van een door het Hof geveld vonnis
Revisie	zie: Revis
Rigueur van rechte	met strikte toepassing van de wet
Rigter	rechter
Roderoede	een soort veldwachter; ook: biesjager
Roeproolle	register met opgave van per terechtzitting behandelde zaken
Roof	zie: Setma
Roofcedul	akte van inbeslagneming
Rotulus	een verslag van de tijdens de zittingen van een gerecht gestelde processuele handelingen.
Roven.	beslag leggen op iemands goed
(Extremis) Sacramentis munitus, (vrl.) ta, (mv.) -ti, -tae	van de laatste sacramenten voorzien
Sacra scriptura	heilige schrift, de bijbel
Salutair	heilzaam, gunstig
Salva (in aliis, in omnibus) curiae reventia	behoudens de (in andere resp. alle zaken) aan het Hof verschuldigde eerbied
Salva nullitate sententiae	wegens de nietigheid van het vonnis
Salvis except(ionibus) et defens(ionibus)	behoudens de excepties en argumenten ter verdediging (zie: Exceptie)
Salvo jure	onder voorbehoud van recht
Sanctus	heilig
Sartor	kleermaker
Schatbeurder	ontvanger van het kerspel, belastinggaarder
Schatregister	belastingregister

Scheepsverklaring	verklaring bij authentieke akte opgemaakt omtrent de voorvallen van een zeereis of binnenlandse reis
Scheidbrief	akte van scheiding en deling
Schepper	Bestuurder van een schepperij, door de zijlrechten uit hun midden gekozen
Schepperij	onderdeel van een zijlvest. De schepperij was weer onderverdeeld in zijlrechten
Scholaster	schoolhoofd
Schot	belasting
Schouwcedul	register waarin werden aangetekend de te schouwen objecten met vermelding van de eigenaren

Schuldprotocol	register van ingeschreven akten van lening met aantekening van aflossing. Hierin werden geboekt de rechten van antichresis (zie aldaar), pand, gereserveerde eigendom, die derden op vaste en soms ook losse goederen hadden
Schulte	rechter
Schuttengericht	gericht bestaande uit vier, uit en door de schutters gekozen schuttenrichters. Het sprak recht in geschillen tussen buren over grensscheiding, waterloop enz.
Schriba	schrijver, secretaris van een reformatorisch kerkelijk college
Scribere	schrijven
Secreet-protocol	geheim protocol
Secundum acta et probata	op grond van feiten en bewijzen
Seditio	tweespalt, oproer
Senex, (vergroten de trap) senior	oud(e man)
Sententia	oordeel
Sententie	vonnis
Separatie	scheiding van goederen tussen een echtpaar, waardoor de voogdij van de man over zijn vrouw ophoudt en deze het beheer over haar goederen herkrijgt
Separatim	afzonderlijk
Sepultus	begraven
Sequester	degene die gesequesteerde goederen beheert
Sequestratie	beslaglegging uit voorzorg
Servituut	(erf)dienstbaarheid, recht dat op een onroerend goed rust ten behoeve van een derde, b.v. over pad, een put in een stuk land, die door anderen gebruikt mag worden
Servus	knecht
Setma, (mv.) -ta	gerechtelijke inbeslagneming, roof, pand
Setmaboek of protocol van setmanta	deel waarin de gerechtelijke inbeslagnemingen zijn ingeschreven
Setting	10 Gerechtelijk in beslag nemen. 20 Schatting, taxatie, bepalen door de overheid van de prijs van levensmiddelen
Settingscedul	pandbrief, roofcedul. Een settingscedul werd afgegeven ter bevestiging van de beslag genomen goederen
Sextupliek	zie: Repliek
Sibbe	verwant, familielid
Sibbevoogd	één der voogden die aangesteld werden en wel uit de familie van de nog in leven zijnde broer
Si fieri protest	als het kan, zo mogelijk
Sic	zo, aldus
S(igillum)	zegel (de afkorting vaak op randschriften)
Silentium	rust, zwijgen
S(ine) p(role)	zonder nakroost (overleden)

Sine sacramentis	zonder(laatste)sacramenten
Singularis	op zichzelf staande
Slijting (van redgerrechten)	waarneming van het ambt van redger of grietman of van zijlrechter of dijkrechter
Snaarse	schoondochter, schoonmoeder, schoonzuster
Socius	gezel
Solemneel	plechtig
Solidum (elk in)	ieder voor zich, echt persoonlijk
S(olidus), (mv.) -di	schelling, stuiver (meestal 20ste deel van een libra, zie aldaar)
S(olvit)	heeft betaald (b.v. in de kantlijn van proclamaties voor de betaling van het consentgeld)
Sommeren	eisen, gelasten
Sopiatie	bedaring
Soror	zuster
Sortilegium	het werpen van het lot
(In) Specie	in 't bijzonder
Species	soort, voorkomen
Spoliatie	beroving, plundering, het te kwader trouw onttrekken van goederen
Sponsa	bruid
Sponsus	bruidegom
Sponte	vrijwillig
Springding	rechtszitting (gericht van Selwerd)
Spurius, (vr.) -ria, (mv.) -rii, -riae	onecht (van kinderen), bastaard
Status	stilstand in de procedure
(de verleende) Status afdoen.	de officiële stilstand in de procedure opheffen
Stedevader, stedemoeder	stiefvader / -moeder
Stijl	geheel van regels die de rechtsgang bij een bepaald college beheersen
Stilo novo	volgens de nieuwe tijdrekening
Stilus veteris	oude stijl, de oude Juliaanse jaartelling
Stipendium	toelage, traktement
Stipulatio	beding, formele toezegging
Stoklegging	verkoop
Stokleggingsbrief	akte van verkoop. Gerechtelijke overdracht van onroerende goederen welke oorspronkelijk geschiedt door dat de verkoper op de grond een stok legt welke door de koper wordt opgenomen
Sub	onder
Sub clausula constituti ac jure retentionis et jus domini reservati in forma	onder verklaring, dat men voor een ander de zaak in kwestie of uit naam van die ander met recht van retentie (zie: Jus retentionis) en het recht van eigendom volgens de vorm voorbehouden

Sub constat	onder NB. Deze e.a. woorden worden, afgezien van hun betekenis, gebruikt om naar bijlagen van processtukken te verwijzen, evenals en i.p.v. de letters van het alfabet
Sub liquet	idem
Sub ministereo meo	idem als predikant
Sub patet	idem
Sub verum	idem

Sub vincit	idem
Submissie	onderwerping aan de rechtsmacht
Submittere	onderwerpen
S(ubscript); subscr. ss.	heeft/heb onderschreven (na handtekening)
Subsidium	onderhoud.
Substitueren	in de plaats stellen van iemand die verhinderd is
Substitutus	in de plaats van iemand gesteld
Substituut	plaatsvervanger
Sufficiens	voldoende
Suffragium	stem
Sui juris	handelingsbekwaam (door het bereiken van de meerderjarigheid)
Summatie	aanmaning om de betaling waartoe men veroordeeld is, te voldoen
Sumptibus	op kosten van
Sumptus	de kosten
Suppleren	aanvullen
Suppliant	smekeling, indiener van een verzoekschrift
Supplicatie	verzoekschrift
Surrogeren	in de plaats stellen
Suscepit, (mv.) -perunt	heeft (ten doop) geheven (voor de naam van een doopgetuige)
Susceptor	peter, doopheffer
Susceptores	doopheffers, doopgetuigen
Suscepatrix	meter, doophefster
Suspenderen	schorsen
Suspensus	zwevend, onbeslist
Sustinere	staande houden
Sustineren	volhouden, bezig zijn met het voeren van een proces
Swetten	grenzen
Synedria	kerkenraad
Tacite	stilzwijgend
Tarditas	vertraging
Ta(u)xatie	raming, vaststelling van kosten.
Tempus deliberandi	tijd om te overleggen.

Ten fine	met het doel
Ten principale	in de hoofdzaak
Ter instantie	op verzoek
Tergiversatio	weigering, aarzeling
Termineren	afsluiten
Testimonium	getuigschrift
Testimonium vitae	getuigenis omtrent het leven, verklaring van in leven zijn.
T(estis), (mv.) testes	getuige(n)
Testor	getuige
Thorus	bed, slaapvertrek, huwelijk.
Tilbare goederen	roerende goederen
Tolerabilis	redelijk.
T(omus)	(boek)deel
Totus	geheel
Transfigeren	overkomen, overzetten, een vergelijk treffen, verdragen.
Translatio	verplaatsing, van het Latijn: transferre

Transport	rechtsoverdracht, levering, speciaal van onroerend goed
Trekcedul	akte van gerechtelijke verkoop
Tripliek	zie: repliek
Triumphant	wannaar van een proces
Turbe	hinder
Tutrix	voogdes
Uitboedelen	uitkering doen uit de boedel aan een kind (vooral aan een dochter, die gaat trouwen).
Uitmijnder	veilingmeester
Ultimus	(de) laatste
Unctus, (vr.) -ta, (mv.) -ti, -tae	van het Heilige Oliesel voorzien
Upseggingen	herroepingen
Usufructuarius haeres	erfgenaam /-name t.a.v. het vruchtgebruik
(in) Usus pauperum	ten nutte van de armen
Usus	gebruik
(ad pios) Usus	tot vrome doeleinden
Ut tante	als voren
Ut ponitur	zoals gesteld wordt
Ut s(upra)	(zo)als boven (vermeld)
Uterque	beide
Utriusque	van beide
Uutwinninge	executie, het verkrijgen van een vonnis tegen iemand
Uxor	echtgenoot/echtgenote
Vacatiegeld	loon of salaris voor advocaten, deskundigen, rechterlijke en andere ambtenaren voor de door hen bestede tijd

Vagabundus, (vr.) -da	rondtrekkend, landloper
Vagus, (vr.) vaga	rondtrekkend, landloper
Valideren	gelden, van waarde zijn
Vedder	neef, zoon van de broer van vader of moeder. Ook: oom van vaders- of moederszijde
Vehementer	hevig
Vel	of
Venia aetatis	meerderjarigheid(sverklaring) beneden de vereiste leeftijd
Venia agendi	verlof om te procederen (tegen nauwe verwanten, tegen die dat anders niet mag)
V(f)enne (land)	stuk grond dat niet in cultuur gebracht is
Ventilare	in de lucht zwaaien, ook: (op)noemen, aan de orde stellen
Veraccorderen	tot overeenstemming brengen
Verbotten	10 bekendmaken. 20 beslagleggen
V(erbi) d(ivini) m(inister)	bedienaar des goddelijken woords, predikant
Verificatie	bewijs van de waarheid
Verificeren	de waarheid bewijzen
Vero	in waarheid, waarachtig, inderdaad, evenwel, maar
Verponding	grondbelasting
Versetten	verpanden, verhypothekeren
Verte	sla om, z.o.z.
Verum	(het is) waar; zie: Sub

Verzegeling	akte welke is opgemaakt en bezegeld door een daartoe bevoegd persoon
Vestensise	bevestiging, bekrachtiging
Vice	in plaats van
(proxima) Vice	bij de volgende gelegenheid
Vicis	afwisseling
(per) Vices	beurtelings
Vide	zie
Vedelicet	natuurlijk, het is duidelijk, te weten, namelijk
Vidimus	wij hebben gezien, naam voor een oorkonde ter bevestiging van een oudere, die daarin woordelijk wordt weergegeven
V(idi)t	heeft gezien (voor de handtekening van een voorzitter van een college)
Vidua(uus)	weduwe. weduwnaar
Vigila	nachtwake, vooravond, dag voor het vermelde feest
Villicus	pachter
Vincit	overwint, zie: Sub
Vindicare	Gerechtelijk aanspraak maken
Violare	gewelddadig behandelen
Vir	man

Virgo	maagd
Visiteren	onderzoeken.
Vita	leven
Viva voce et stante judicio	op de rechtszitting van het nedergerecht
Volle halve moei	halfzuster van vader of moeder
Volle moei	zuster van vader of moeder
Volmachtrekeningen	register van nageziene en goedgekeurde rekeningen, ingediend door volmachten
Vonder	smal, los plankbruggetje
Voogd (sibbe)	één der voogden, aangesteld over minderjarige halfwezen, één uit/van de familie van de nog in leven zijnde ouder
Voogd (vreemde)	één der voogden, aangesteld over minderjarige (half)wezen, welke geen familie van het kind/pupil is
Voormond (principale)	één der voogden, die aangesteld zijn om de goederen van minderjarige (half)wezen te beheren, uit de familie van de overleden ouder. Hij die het eigenlijke beheer voert
Voormonders of voogden	de gezamenlijke voogden, aangesteld om de goederen van minderjarige (half)wezen te beheren, bestaande uit voormond of principale voormond, sibbe of voogd en vreemde voogd
Voorstanders	voogden
Voorstanders-rekening	rekening opgemaakt over het beheer van de goederen van minderjarig (half)wezen door de voorstanders
Votum	Stem, o.a. van een rechter bij de beslissing over een vonnis
Waardag of warf	10 Dag waarop de waar wordt gehouden. 20 Waar of bijeenkomst van zijlrechter (en schepers)
Waarman	vroeger deurwaarder, later sluiswachter
Warf	10 bijeenkomst van de Ommelander redgers, grietmannen, over- en lankrechters of hun geconstitueerden, de burgemeesters (richters) van Appingedam en burgemeesters en raad van Groningen (later hoofdmannen). Raadsprekende (ordelen) en wetgevers (constituties) bevoegdheden. Vanaf de 18de eeuw alleen rechtspraak in appèl. 20 bijeenkomst van de zijlrechter (en scheppers)
Warfconstitutie	wet, uitgevaardigd door de warf als wetgevend college
Wedman	gerechtsdienaar (Ommelanden), van de redger. Hij bracht de dagvaardingen uit, legde de vonnissen ten uitvoer en hield de openbare verkopen van roerende goederen
Wetebrief = Weetbrief	Akte waarin een gerechtelijke aanzegging vervat is
Willekeur	Wet of regel zich door de ingezetenen zelf opgelegd
Wisselbrief	Akte van ruiling

Zeebrief	bewijsstuk van Rijkswege uitgegeven voor een Nederlands zeeschip: vereist voor het voeren van de Nederlandse vlag
Zeeprotest	verklaring die de schipper moet afleggen in de eerste plaats van aankomst voor de aangewezen autoriteit, in geval van schipbreuk
Zegelaar	hij die met zijn zegel een akte bekrachtigt
Zwager	ieder door huwelijk met iemand verwant persoon; schoonbroeder, schoonzoon, schoonvader
Zijlbrief	10 onderdeel van een schepperij, die weer een onderdeel van een zijlvest is. 20 ook een onderdeel van een zijlrecht, dat weer een onderdeel van een schepperij is (Dorpsterzijlvest). 30 Het recht om het recht van zijlrechter waar te nemen (zijlrechterseed)
Zijlrecht.	10 het heerlijk recht om recht te spreken in de zijleed. 20 onderdeel van een schepperij dat weer een onderdeel van het zijlvest was
Zijlrechter	degene die het heerlijk recht bezat om recht te spreken in de zijleed (onderdeel van de schepperij). Uit hun midden kozen de zijlrechters de scheppers (bestuurders van de schepperij), die uit hun midden de overste schepper kozen (voorzitter van het bestuur van het gehele zijlvest waterschap)
Zijlvesterseed of zijleed	het recht om het recht van zijlrechter waar te nemen
Zijlschot	belasting, geheven van de schotplichtige landen in het zijlvest
Zijlvest of zijlvester	andere benaming voor zijlrechter

Wie meer wil weten kan gebruik maken van bestaande woordenboeken bij de Groninger Archieven:

- Thymon Boey, Woorden-tolk of verklaring der voornaamste onduitsche en andere woorden, 's-Gravenhage 1773
- F.L. Kersteman, Practisyns woordenboekje of verzameling van meest alle de woorden in de rechtskunde gebruikelijk, Dordrecht 1785. Facsimilé uitgave, Groningen 1988
- L. Meyers, Woordenschat, bevattende in drie deelen, de verklaring der basterdwoorden, kunstwoorden, en verouderde woorden, Dordrecht 1805
- P.C.J. van Sterkenburg, Een glossarium Groningen 1981
- van zeventiende-eeuws Nederlands,
- J. Verdam, Middelnederlandsch handwoordenboek, 's-Gravenhage 1932, met supplement door J.J. van der Voort van der Kleij, Leiden/Antwerpen 1983.

Deze lijst is automatisch gedigitaliseerd en kan daarom fouten bevatten.

Eerste versie 1989, aangepast in juli 2019.